

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl/Year: 2018 – Kış / Winter
Sayı/Issue: 42 - Sayfa / Page: 245-270
ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY

Makale Bilgisi / Article Info
Geliş/Received: 19.10.2018
Kabul/Accepted: 25.11.2018
Araştırma Makalesi / Research Article

**KADINLARIN İŞGÜCÜNE KATILIMINI BELİRLEYEN
FAKTÖRLERİN PROBIT MODEL İLE TAHMİNİ: VAN İLİ
ÖRNEĞİ**

***THE DETERMINATION OF THE FACTORS AFFECTING
WOMEN'S PARTICIPATION IN WORKFORCE USING PROBIT
MODEL: A CASE STUDY FOR VAN PROVINCE***

Cemalettin LEVENT

Atatürk Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat ABD
Doktora Öğrencisi
cemalettin_65_@hotmail.com

Doç. Dr. Mehmet Akif ARVAS

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İktisat Bölümü
aarvas@yyu.edu.tr

Doç. Dr. Meltem İNCE YENİLMEZ

Yaşar Üniversitesi
İşletme Fakültesi
Ekonomi Bölümü
meltem.ince@yasar.edu.tr

Öz

Kadınların işgücüne katılımı, sınırların ortadan kalktığı dijital dünyada, kadının geleneksel rolünün değişimi ve kadın erkek arasındaki fırsat eşitsizliğinin azaltılması açısından önem arz etmektedir. Kadına evde

annelik rolünün dışında çalışma hayatında işçi veya işveren rollerinin verilmesi çoğu zaman birtakım faktörlerin etkisine bağlıdır. Bu nedenle, bu çalışmanın amacı, Van kent merkezinde kadınların işgücüne katılımını belirleyen demografik ve ekonomik faktörlerin etkilerini hem teorik hem de ampirik bulgulara dayanarak açıklamaktır. Bu çerçevede öncelikle Türkiye’de kadınların işgücüne katılımı tarihsel süreçten bugüne dünya ile karşılaştırmalı olarak açıklanmış ve izleyen bölümde genel olarak kadınların işgücüne katılımı konusunda yapılan ampirik çalışmaların sonuçları ortaya konulmuştur. Bu amaçla, çalışan ve çalışmayan 400 kadına yüz yüze anket yapılmış, elde edilen veriler Probit modeli ile tahmin edilerek Van’da kadınların işgücüne katılımını belirleyen faktörlerin etkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, eğitim, yaş ve medeni durum kadının işgücüne katılımını belirleyen en önemli değişkenlerdir. Diğer taraftan, özellikle Van’da çocuk yaşta evliliğin olması kadının eğitimden uzak kalmasına yol açtığı gibi işgücüne katılımını da düşürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadının İşgücüne Katılımı, Probit Model, Marjinal Etkiler

Abstract

Women's participation in the labor force is important in changing the traditional role of women and reducing inequality of opportunity between men and women in the digital world where boundaries are eliminated. Apart from the role of motherhood at home, giving the roles to women as workers or employers in working life often depends on the influence of a number of factors. Therefore the aim of this study is to explain the effects of the demographic and economic factors on women's participation in the labor force in Van city center based both on theoretical and empirical findings. In this framework, the participation of women in the labor force in Turkey is explained in comparison with the world today from the historical process, and in the following section the results of empirical studies on the participation of women in the workforce in general are presented. For this purpose, face-to-face surveys were conducted on 400 working and non-working women and the data obtained were estimated with the Probit model. Later, the effects of the factors determining the labor force participation of women in Van were tried to be revealed. According to the results; education, age and marital status are the most important variables determining the female labor force participation. On the other hand, the fact that there is a child marriage especially in Van causes the woman to stay away from education and also reduces her participation in the labor force.

Keywords: Female Labor Force Participation, Probit Model, Marginal Effects.

Giriş

Kadınların ekonomik hayata ve aktivitelere daha çok katılmaları, kalkınma ve ekonomik büyüme aşamasında elde edilen gelirden ve refahtan daha fazla pay almaları ve aile içindeki

konumlarında iyileşme sağlanması, kalkınmışlığın gerekleri arasındadır. Dolayısıyla, üretim faktörleri arasında yer alan emeğin önemli bir bileşeni olan kadın işgücünün yok sayılması ya da atıl kalması ekonomik kayba yol açacaktır. Kadınların işgücüne dolayısıyla ekonomiye kazandırılması; tüm ülkeler için bir kazanç, kalkınmanın hızlandırılması ve büyümenin dengeli bir yapıya kavuşmasında da önemli bir etken olacaktır. Bu bağlamda medeni durum, eğitilmiş olma, çocuk sahibi olma, iş bulabilme olanaklarına sahip olma gibi sosyo-ekonomik demografik faktörler kadının işgücüne katılımını etkileyen önemli faktörlerin başında gelmektedir. Adı geçen faktörler arasında kadının eğitim düzeyi, şüphesiz bölgeler ya da ülkeler bazında makro boyutta incelendiğinde kadınların işgücüne katılım oranında etkili olan en önemli faktör olmaktadır. Konuyla ilgili yapılan birçok deneysel çalışma, eğitimin kadının işgücüne katılım oranı üzerinde pozitif bir etkisi olduğunu ortaya koymuştur.

Türkiye’de kadın-erkek eşitliği yasalarda olmasına rağmen, uygulama kısmına geçilememektedir. Kadının işgücü piyasasına girişini sağlayacak mekanizmaların oluşmaması işgücüne katılımın son derece düşük olmasına yol açmakta ve hatta kadınların işgücüne katılımını zorlaştırabilmektedir. Kadının niteliksel gelişiminin sağlanmasında, kariyer yapmasında ve kariyerinde ilerleme kaydedebilmesinde karşılaştığı sorunlar dile getirildiğinde, bunların sadece evlilik açısından değerlendirilmesi, yalnızca aile bağlamı içerisinde ele alınması ve irdelenmesi doğru olmamaktadır. Diğer taraftan işgücü içinde yer alan, kariyer yapma çabasında olan, evli olmayan kadının bir aile kurmak bağlamında karşılaşılabileceği sorunlar da bulunabilmektedir. Başta akademisyenler olmak üzere, çok sayıda kadının kariyerine ağırlık vermesi durumunda bir aile kurma arzusu ikinci plana ertelenebilmektedir.

Çalışmada işgücü ile ilgili temel kavramlar üzerinde durulmaktadır. Kadınların tarihsel süreç içerisinde işgücüne katımları tablolarla detaylı bir şekilde belirtilmekte Dünya’da ve Türkiye’de geçmişten günümüze değişen sosyo-ekonomik durumları ve istihdam piyasasındaki faaliyet alanları açıklanmaktadır. Bununla beraber, kadınların küreselleşme ile ilişkisi ve kadın işgücüne olan talep ve arzına ayrıca önemine vurgu yapılmaktadır. Türkiye’de kadın işgücü üzerinde durulmakta, işgücüne katılımlarını belirleyen faktörler tablolar kullanılarak açıklanmaktadır. Kadınların işgücüne katılımlarını belirleyen faktörleri inceleyen ekonometrik çalışmaların literatür taraması yer almaktadır.

Çalışmada son olarak, Van ilinde kadınlara anket yapılmış, elde edilen veriler ile ekonometrik bir model oluşturulmuştur.

Uygulanan ampirik modelin katsayıları tahmin edilmiş ve modelle ilgili analizler detaylı bir şekilde çalışmanın uygulama kısmına eklenmiştir. Van ilinde kadınların işgücüne katılımlarını etkileyen faktörler tablolarla detaylı olarak açıklanmaktadır.

1. İŞGÜCÜ VE KADIN İŞGÜCÜNÜN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. İşgücü

İşgücü, belirli bir zaman diliminde ekonomik mal ve hizmetlerin üretimi için emek arzında bulunan ve çalışma çağına bulunan nüfusu kapsamaktadır. Tanım olarak, ülkede emek arzını insan açısından anlatan kavrama denir. İşgücünün nicelik kısmını genelde toplam nüfus oluşturmaktadır. Bu toplam nüfusun içinde çalışma çağı dışında kalan bir kesim vardır; bunlar 0-14 yaş arası ile 65 yaş üstü olanlar olup; bu kesime faal olmayan nüfus denilmektedir. Faal olmayan nüfus içerisinde ev kadını, öğrenci, emekli vb. olanlar bulunmaktadır. Faal nüfus toplam nüfusun içinden çıkartıldığında faal nüfus elde edilmiş olunur ve bu da işgücü ile benzerdir. (Can, 2010: s.4)

1.2. İşsizlik

İşsiz; daha önce istihdamda hiç yer almamış ve çalışmaya elverişli olan kişilerdir. Ya da iş süresi sona eren veya işyeri geçici olarak tatil edilen istihdama elverişli konuma giren, herhangi bir işte yer almayan ve ücrete talip kişilerdir. (Aytaç Güner, 2010: s.8) İşsiz aynı zamanda herhangi bir işte çalışmayı isteyip, cari ücrete razı olan ve iş bulamayan kişilerdir. İşsizlik bir ülke için en önemli sorun olup; insan üzerine doğrudan etkili olan ve birçok toplumsal sorunların meydana gelmesine neden olmaktadır. (Can, 2010: s.5)

1.3. Dünya’da Tarihsel Açından Kadın İşgücü

Kadınların işgücünün tarihsel gelişiminde sanayi devrimi önemli bir dönüm noktasıdır. Sanayi devriminden önce kadınlar geleneksel hallerinin çok daha ilerisine geçememişlerdir. Ücret karşılığında “işçi” statüsü ile çalışmaları sanayi devrimi ile gerçekleşmiştir. Sanayi devrimi gibi, ikinci dünya savaşı ve son dönemlerde hızla yayılan küreselleşme süreci de kadınların emek piyasalarındaki sayılarını ve konumlarını önemli ölçüde etkileyen başlıca etkenler olmuştur. (Özer, Biçerli, 2004: s.2)

1.3.1. Sanayi Devrimi ve Kadın İşgücü

Dünyanın birçok ülkesinde nüfusun önemli bir çoğunluğunu oluşturan kadınların emek piyasalarındaki varlıkları incelendiğinde, geçmişte ve günümüzde erkeklerin gerisinde, ikinci bir işgücü statüsünde çalışmışlardır. Kadınların emek piyasalarındaki ikincil durumlarının en önemli nedenlerinden biriside elbette ki geleneksel işbölümüdür. Cinsiyete dayalı bu işbölümü her toplum farklılık gösterse de, en belirgin ortak bölüşüm olarak çocuk doğurmak, çocuk ve yaşlı bakımı, ev işleri ile ilgilenmek ve yemek yapmak olarak kategorilendirilebilir. Bu açıdan bakıldığında, işgücü piyasasından uzaklaştırılan ve 'para kazanmanın erkek işi olduğu' yaklaşımı doğrultusunda kadınlar gerek sosyolojik gerekse kültürel olarak baskıyı hissetmektedir. (Bozkaya, 2013: s.72)

Dünya'da olduğu gibi Türkiye'de de kadınların çalışma hayatına başlamasında sanayi devrimi dönüm noktasıdır. Sanayi Devriminden önce kadınlar geleneksel olarak el sanatları, ücretsiz tarım işçiliği ve çocuk bakımı gibi yaptıklarının çok fazla dışına çıkamamışlar. Ücret karşılığında işçi statüsü içinde çalışmaya başlamaları sanayi devrimiyle başlamıştır. (Çatalbaş, 2015: s.253) Kadınların ilk olarak emeğinin karşılığında ücret alması sanayi devrimi ile başlamıştır. Ancak, sanayi devrimi kadınların istihdam edilmesinde her ne kadar bir dinamо etkisi yaratsa da, kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin önüne geçememiştir. Kadın işgücü açısından bu eşitsizlikler sanayi devrimi ve ikinci dünya savaşı öncesi ile sonrasında değişen ekonomik koşullar ile daha rahat anlaşılmalıdır. (Kocacık, Ayan, 2011: s.465)

1.3.2. Birinci Dünya Savaşı Döneminde Kadın İşgücü

Türkiye'de kadınların işgücüne dâhil olması, batılı ülkelerdeki gibi ekonomik gelişmelerden kaynaklı değildir. Bu zorunlu durumun nedeni I. Dünya savaşı esnasında erkeklerin önemli bir kesiminin orduda yer almasından dolayı azalan işgücüne katkı sağlamak amacıyla kadın işgücüne olan talebi ortaya çıkmıştır. (İnce, 2010: s.62)

Kadınların herhangi bir işe girmesinin eşinden ya da aile bireylerinden izin almasına bağlı olduğu o dönemlerde, kadın aniden çalışma hayatında yer alması ülkede meydana gelen ekonomik yapıdaki çöküntünün savaş durumu ile ilişkili olmasından kaynaklanmasındandır. Bu durumda kadınlar erkeklerin işgücündeki boşluğunu kapattığı ve aile ortamında erkeğin para kazanma işini

üstlendiği söylenebilir. Savaşın bitmesinden sonra kadınlar işgücündeki yerini erkeklere tekrar bırakmıştır. (İnce, 2010: s.62)

1.4. Türkiye’de Tarihsel Açıdan Kadın İşgücü

Türk tarihi incelendiğinde kadınların işgücüne katılımlarının düşük olmasını çeşitli nedenlere bağlamak mümkündür. Bunların arasında kırdan kente göç, eğitim oranlarındaki düşüş ve ayrımcılığa neden olan işbölümü yaklaşımı en önemlilerinden birkaçıdır. (Karabıyık, 2012: s.236) Osmanlı devletinde kadınların işgücünde yer almaları ticari uğraşlarla olmuştur. Kadın hem üretim yapıp hem de ürettiklerini pazarlamaktaydı. Kadın pazarı denilen bir yerde sebze, meyve ve hayvansal ürünler satıyorlardı. Kadınlar bu pazarda alıcı olmasının yanı sıra aynı zamanda satıcıydı. Bunların dışında kadınlar imalathanelerde çalışma ve tekstil fabrikalarında da istihdam sağlamaktaydı. (Dinceç, 2010: s.14) Osmanlı devleti döneminde kadınlar yoğun olarak kırsal kesimde yaşamakta olup, kentlerden uzak ve soyutlanmış durumdaydı. Kırsal alanda yaşayan kadınlar ekonomiye katkı sağlarken, kentlerde yaşayan kadınların üretime katkıları yoktu. Osmanlı devletinde kadınlar köylerde ve kentlerde hep ekonomik faaliyetlerle uğraşmıştır. Tanzimat döneminin başlamasıyla kentlerde yaşayan kadınlarda üretime katkı sunmaya başlamışlardır. Tanzimat döneminde yasal düzenlemelerle kadın ve erkek eşitliği sağlanmışken kadınların siyasal hakları henüz yoktu. Tanzimat’la birlikte kadınlara meslek edindirmek amacıyla ebelik ve öğretmenlik gibi eğitim kurumları açılmıştır. (İzgi, Akdeniz, 2010: s.9)

1.4.1. Cumhuriyet Dönemi Öncesi Kadın İşgücü

Birinci dünya savaşı döneminde kadın işgücü oranı artmış ve savaşın sona ermesiyle beraber erkeklerin terhis edilmesiyle kadın ev işlerine dönerek işgücünde ağırlık olarak yine erkekler yer almıştır. (Çatalbaş, 2015: s.253) Balkan savaşlarının olduğu yıllarda yapılan ilk sanayi sayımlarında Cumhuriyet öncesi dönemle Osmanlı İmparatorluğu döneminde kadın ve erkek işgücü ile ilgili oranlar gözlemlenmiştir. 1913 yılında gıda sanayisinde erkekler çalışılırken; pamuk ipliği imalatı ve pamuk dokumacılığında kadın ve erkeklerin işgücünde bulunma oranları aynı bulunmuştur. Ama 1915’de erkeklerin özellikle orduda yer almasından kaynaklı olarak sanayide kadın işgücü oranı erkek işgücü oranından fazla bulunduğu tespit edilmiştir. (Doğan, Korkusuz, Çelik, 2011: s.6)

1.4.2. Cumhuriyet Dönemi Sonrası Kadın İşgücü

Cumhuriyet döneminde kadınların iş hayatında olmasını ve genç kızların korunması için çok uğraş veren Mustafa Kemal Atatürk bunun gerçekleşmesi için birçok düzenleme getirmiştir. Kemalist dönem olarak adlandırılan bu süreçte yapılan reformlara rağmen kadınların işgücünde yer almaları biraz zaman almıştır. (Kocacık, Gökkaya, 2005: s.200) Cumhuriyet'in ilanından sonra, 24 Nisan 1930 da kadın ve çocukların işgücünde çalışma şartları ve koşulları ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. 1936'da iş kanununun kabul edilmesiyle kadının çalışma hayatında hakları güvence altına alınmaya çalışılmıştır. Ancak ücretlerin eşit olması konusunda herhangi bir çalışma yapılamamıştır. (Doğan, Korkusuz, Çelik, 2011: s.7)

Türkiye'de kadınların istihdamda yer alması üç döneme ayrılmaktadır. İlki 1950'den önce nüfus olarak şehirlerde yeterli sayıda erkek olmadığından daha fazla kadın işgücü piyasasında yer almıştır. Çünkü dönemin hakim Kemalist görüşü sayesinde kadın ve erkeklerin arasındaki fark kaldırılmış; erkeklerin çalıştığı yerlerde kadın işgücünden de yararlanılmaya başlanmıştır. İkincisi 1950'den sonra kadınların eğitim ve göç durumu işgücüne katılımlarında etkili olmuştur. Kentte yaşayan kadınlar kırsaldaki kadınlara göre daha eğitilmiş olduğundan işgücü piyasasında daha çok tercih edilmeye başlanmıştır. Öte yandan eğitilmiş olan kadınlar, erkeklere göre sayıca daha azdır. Bunun en önemli nedenlerinden birisi elbette yaşadıkları ayrımcılıktan ötürü tercih edilmemeleridir. Üçüncüsü ise 1980 yılından sonra paranın her şeyin önüne geçmesine bir de göç ve eğitimle statü değiştirmek eklenince kadınlar için işgücünde yer almak daha zor ulaşılabilir hale gelmiştir. Para sahibi olan insanlar çalıştıkları işi bırakıp ticarete atılmışlardır. Bu durum da eğitilmiş kadınların boşalan yerlere istihdam edilmesini sağlamıştır. (İzgi, Akdeniz, 2011: s.10)

2. TÜRKİYE'DE KADIN İŞGÜCÜNÜN GÖRÜNÜMÜ

Türkiye'de kadınların işgücüne katılımları erkek işgücüne kıyasla ve yıllar itibariyle düşük düzeydedir. Kadınların işgücüne katılımları yasal düzenlemeler ile erkek işgücüne katılım ile eşitlenmeye çalışılmasına rağmen eşit değildir. Çünkü çalışma hayatında öncelikli olarak erkek işgücü tercih edilmektedir. Çalışma hayatı kadınlara aile içerisinde statü ve saygınlık kazandırdığı gibi özgüvenlerini de arttırmaktadır. (Korkmaz, Korkut, 2012: s.46)

Türkiye'de kadınların işgücüne katılımlarının düşük olmasının en önemli nedeni; Türkiye'de kadın-erkeğin yasalar üzerinde eşit

olup, pratikte eşitliğin olmamasından kaynaklı kadınlara istihdam yaratacak imkânların olmamasından kaynaklanmaktadır. Bu durum Türkiye’de temel bir sorun olmasının yanında, kadın güçlendirilmesi ve kariyer yapma isteği durumunda evlilik ya da çocuk gibi nedenlerinde etkisi oldukça yüksektir. Öte yandan kariyer hedefi olan ve işgücünde istikrar sağlamak isteyen kadınlar, aile kurma istekleri ötelemek zorunda kalmaktadır. (Kızılgöl, 2012: s.91)

2.1. Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılımını Belirleyen Faktörler

Türkiye’de kadınların işgücüne katılımını etkileyen en önemli unsurlardan bazıları eğitim düzeyi, işsizlik-istihdam ve yaş olarak sıralanabilir. Bu etmelere aşağıda kısaca bir göz atılmaktadır.

2.1.1. Eğitim Düzeyi

Eğitim’in istihdam üzerindeki etkisi oldukça yüksektir, özellikle de kadınların işgücüne katılımında belirleyici bir faktördür. Küreselleşmeye odaklanan günümüz dünyasında, eğitimin rolü daha da önem kazanmıştır. Çünkü küreselleşme ile gelişen teknoloji, çalışma hayatındaki şartlar ve işgücü piyasası eğitimle birlikte ele alınmaktadır. Vasıflı işgücüne olan talep artış göstermekte ve vasıflı işgücünün istihdama kazandırılması da eğitim ile sağlanmaktadır. (Korkmaz, Korkut, 2012: s.45)

Kadınların eğitim düzeyi yükseldikçe işgücüne katılımlarının arttığı gözlemlenmektedir. Birçok çalışmada, eğitim düzeyi kadınların işgücüne katılımları üzerinde pozitif bir etki sağlamaktadır. Özellikle yüksek düzeyde eğitim almış işgücü toplumda yoksulluğu azalttığı gibi ekonomik kalkınmayı da arttırmaktadır. Bu bakımdan, eğitim düzeyi arttıkça kadınların işgücüne katılımları artar. (Çatalbaş, 2015: s.261)

Kadınların eğitim düzeyleri erkeklere nazaran düşük olduğundan dolayı Türkiye’de bu eşitsizliği yok etmek için yıllar içerisinde birçok uygulama düzenleme yapılmıştır. Örneğin: temel eğitimin zorunlu hale gelmesi, kadınlara yönelik işgücü teşviklerin artırılması ve eğitimlerinin geliştirilmesi gibi yasal düzenlemeler yapıldı. Kadınlarda okullaşma oranlarının düşük olmasının etmenlerinden bazıları eğitim masrafların yüksek bulunması, çocuk bakımı ve aile bütçesine destek olması için işgücü piyasasında yer alması gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır. (Karataş, 2006: s.74)

Tablo 1: Kadın ve Erkeklerin Eğitim Durumuna Göre İşgücüne Katılma Oranları: Şubat 2016-Şubat 2017

Eğitim Durumu	Toplam		Erkek		Kadın	
	2016	2017	2016	2017	2016	2017
Toplam	50,8	51,8	70,9	71,7	31,1	32,3
Okur-Yazar Olmayanlar	16,6	18,2	30,1	32,5	13,8	15,3
Lise Altı Eğitimli	47,0	47,5	67,5	68,2	25,9	26,1
Lise	53,0	54,1	69,5	70,6	32,3	34,2
Mesleki veya Teknik Lise	65,9	65,8	81,9	80,4	40,3	43,0
Yükseköğretim	79,6	80,1	86,2	87,0	71,3	71,7

Kaynak: TÜİK İşgücü İstatistikleri Şubat 2017

Tablo 1’te görüldüğü üzere kadınların işgücüne katılımları 2016’ya kıyasla 2017’de artış göstermiştir. Lise ve altı eğitimi olan kadınların işgücüne katılımları düşüktür. Üniversite ve üstü eğitimi olan kadınların işgücüne katılımları diğerlerine kıyasla yüksektir.

2.1.2. İşsizlik ve İstihdam Durumu

İşsizlik geçmişten günümüze çözülemeyen küresel bir sorundur. Bir ülkenin ekonomik kalkınmasının önündeki en önemli engeldir. Bundan dolayı işsizliğin azaltılması ekonomik üretkenliği arttırmaktadır. (Çatalbaş, 2015: 263) Özellikle, cinsiyete dayalı sosyoekonomik dengesizliklerin daha bariz olduğu ekonomilerde, kadın işsizliğinin azaltılması bu bakımdan daha önemli bir mesele haline gelmektedir.

Tablo 2: İşsizlik ve İstihdam Durumuna Göre Kadınların İşgücüne Katılım Oranları: (15-64)

(15-64)	2016	2017
İşgücüne Katılma Oranı	34,7	36,2
İstihdam Oranı	30,2	30,7
İşsizlik Oranı	12,9	15,0

Kaynak: TÜİK İşgücü İstatistikleri 2017 Verileri

Tablo 2'ye göre kadınların istihdam oranı ve işsizlik oranında yıl bazında artış yaşanmaktadır. Türkiye'de işsizlik oranında yaşanan artış ne yazık ki kadınların işgücüne katılımını doğrudan etkilemektedir. 2016 yılına göre kadınların işsizlik oranında %2,1 artış meydana gelirken, işgücüne katılma oranlarında ise %1,5 artış meydana gelmiştir.

2.1.3. Yaş Faktörü

Yaş gruplarına göre kadınların işgücüne katılımları incelendiğinde ülkemizde farklı sonuçlar gözlemlenmektedir. Nüfusun yaş gruplarına göre sınıflandırıldığında işgücü piyasasında kadınların katılım oranları değişiklik göstermektedir. (Kasa, Alptekin, 2015: s.10)

Tablo 3: Yaş Gruplarına Göre Kadınların İşgücüne Katılım Oranları: (15-64)

Yıllar	15-19	20-24	25-34	35-54	55+
2016	28,2	58,6	69,5	64,7	24,1
2015	28,2	57,9	68,4	63,7	23,3
2014	27,8	55,9	67,8	62,4	22,8

Kaynak: TÜİK İşgücü İstatistikleri 2016

Tablo 3 incelendiğinde, kadınların işgücüne katılım oranları bütün yaş grupları için yıllar itibariyle sürekli artış meydana gelmiştir. Kadınların işgücüne katılım oranlarında en çok artışın yaşandığı yaş aralığı 25-34'tür. İşgücüne katılımın en az olduğu yaş grubu ise 55 yaş üstüdür. Öte yandan kadınların işgücüne katılımları 35-54 yaş grubundan sonra düşmeye başlamaktadır. Bunun başlıca nedeni kadınların emeklilik yaşının yaklaşmasıdır.

3. LİTERATÜR TARAMASI

Mustafa Özer ve Kemal Biçerli (2003-2004) çalışmalarında; Türkiye'de kadınların kırsal ve kentsel bölgelere ilişkin panel veri analizi kullanılmış, kısıtlı en küçük kareler regresyonu ile birimlere sabit terimlerle sabit etkiler ve rassal etkiler modellerini de uygulamışlardır. Denenen modellerdeki makro değişkenlerden anlamlı bir sonuç bulunmamış, aktif kadın nüfusu içinde ev kadınlarının oranlarının, istihdam edilen kadın işgücü içerisinde ücretsiz aile işçilerinin oranı ve 12+ yaş içerisinde toplam emeklilerin oranı değişkenlerinde anlamlı sonuçlar bulunmuştur. Çalışmada kadınların işgücü üzerinde makro değişkenlerin bir etkisinin olmadığı ve aksine mikro değişkenlerin önemli bir etki yarattığı gözlemlenmiştir.

Türkiye’de kadınların emek piyasasına katılımında; enflasyon ve işsizlik oranı gibi makro değişkenlerin doğrudan etkili olmadığı belirtilmiştir.

Meltem İnce (2010) işgücü piyasası, ev içi sorumluluk ve çocuk bakımı gibi uğraşlardan birini seçmek zorunda kalan kadınların, ücretsiz aile işçiliği ve bölgesel olarak işgücünde yer almalarına yönelik talep edilen faktörleri irdelemektedir. Eğitim düzeyleri, medeni durumları, yaş, sosyo-ekonomik faktörler ve ekonomideki etkinlik oranları üzerine Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi (GMM) kullanılarak 15 farklı regresyon yapılmıştır. Çalışma yaşamında kadınların toplumsal önyargılardan ve aile yapılarından etkilendiği ayrıca belirtilmiştir.

Merve Tuğçe Aytaç Güner (2010) Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin işgücü piyasası ve kadın işgücünü üzerindeki etkisini incelemiştir. Kriz dönemlerinin kentsel alanlardaki kadınların işgücü katılımına ve işsizliğine etkilerini belirtmiş, bu dönemlerdeki kriz kavramı tanımlanmış ve bu tanımlar çerçevesinde krizlerin özellikle kadın işgücüne etkileri belirtilmiştir. 2001’den 2007’ye kadar olan Hane halkı İşgücü Anketleri kullanılarak, Doğrusal Regresyon yöntemiyle, krizin kadınların işgücüne katılım kararı ve işsizliği üzerine olumsuz etkileri araştırılmıştır.

Gaye Karpat Çatalbaş (2015)’in çalışmasına göre, Türkiye’deki istihdamın en belirgin sorunu kadınların işgücüne katılımının çok düşük olmasıdır. 2008-2013 İBBS-1 düzeyindeki 12 bölgeye ait veriler ile panel veri analizi uygulanarak, Türkiye’de kadınların işgücüne katılımını belirleyen faktörlerin neler olduğu incelenmiştir. Analiz sonucuna göre; doğurganlık hızı, boşanma oranı, kayıt dışı istihdam, ekonomik kriz ve eğitimin kadın işgücünü etkileyen etmenler olduğu belirlenmiştir.

Sevinç, Bozkurt ve Eroğlu Sevinç (2016)’in çalışmasında ekonomik büyümenin sağlanmasında kadın işgücüne katılımın rolü araştırılmıştır. Araştırmada yüksek gelirli ülkeler ve üst orta gelirli ülkeler için 1990-2013 periyodunu kapsayan mutlak ve koşullu yakınsama analizleri yapılmıştır. Analizlere göre her iki ülke grubunda da kişi başına düşen gelirin süreç boyunca arttığı, yani mutlak yakınsamanın varlığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak üst orta gelirli ülkelerin yüksek gelirli ülkeler sınıfına yükselebilmesi için kadın işgücüne katılımı artıracak politikaların geliştirilmesi gerekliliği çalışmanın politika önermesini oluşturmaktadır.

4. VERİ SETİ VE YÖNTEM

4.1. Veri Seti

Bu çalışma, 2017 yılı için, Van il merkezinde yaşayan evli ve bekâr kadınların işgücüne katılımını belirleyen etmenlerin ekonometrik yöntemle araştırılmasını amaçlamaktadır. Bu amaçla, 18-64 yaş aralığında¹ bulunan işgücünde olan ve olmayan evli ve bekâr kadınlara yüz yüze görüşme yoluyla yaklaşık 30 sorudan oluşan anket uygulanmıştır. Çalışmanın örneklem büyüklüğü 400 kişiden oluşmaktadır. Bu çalışmada örneklem kurumsal olmayan, kentsel alanlarda yaşayan ve tarım dışı çalışan nüfus içinde yer alan 18-64 yaş arası kadınları içermektedir. Kazanç örnekleme tarım dışında istihdam edilen tam-zamanlı çalışanları içermekte olup gelire ilişkin bilgi ise hem aylık hane halkı geliri hem de toplam hane halkı geliri olarak belirlenmiştir. Anket formunda; kadınların çalışma amaçları, gelir düzeyleri, iş yerindeki statüleri, eğitim düzeyleri, medeni durumları gibi çalışma ve yaşam koşullarını, sosyo-ekonomik ve demografik özelliklerini yansıtan sorular yer almıştır. Veri setine ait tanımlayıcı istatistikler aşağıdaki tabloda detaylı bir şekilde yer almaktadır.

Tablo 4: Tanımlayıcı İstatistikler

DEĞİŞKENLER	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Min	Maks.
BAĞIMLI DEĞİŞKENLER					
Çalışan_Evli	136	.0902256	.2868643	0	1
Çalışmayan Evli (Referans Sınıf)	88				
Çalışan Bekâr	104	.5137845	.5004375	0	1
Çalışmayan Bekar (Referans Sınıf)	72				
BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER					
Eğitim Düzeyi					
Okur-Yazar Değil (Referans Sınıf)	20	.0501253	.2184775	0	1
İlkokul/Ortaokul	58	.1453634	.3529094	0	1
Lise Mezunu	132	.3308271	.4711016	0	1
Ön Lisans Mezunu	78	.1954887	.3970744	0	1
Lisans Mezunu	93	.2330827	.4233253	0	1
Lisansüstü Mezunu	19	.0478589	.2137371	0	1
Mülkiyet Sahipliği	226	.566416	.4961915	0	1
Eş Çalışma	77	.1929825	.3951348	0	1

¹ Bazı çalışmalarda (bknz. Kılıç ve Öztürk, a.g.e. 2014), daha açıklayıcı bulgular sunması nedeniyle ana yaş grubu (*prime age*) olarak adlandırılan 25-64 yaş grubu seçilmektedir. Fakat Van ilinde kadın okur-yazarlığın Türkiye ortalamasının altında olması, işgücüne katılımın çok daha erken yaşlarda başlamasına neden olmaktadır. Bu nedenle çalışmanın yapıldığı alana has özelliklerden dolayı, 18-64 yaş grubu ana yaş grubu olarak *apriori* benimsenmiştir.

Yaş						
Yaş_18_24	162	.406015	.4917039	0	1	
Yaş_25_30	129	.3233083	.4683265	0	1	
Yaş_30_35	66	.1654135	.3720198	0	1	
Yaş_40_üstü (Referans Sınıf)	43	.080402	.2722568	0	1	
İş Bulma Şekli						
Sınavla (Referans Sınıf)	17	.0426065	.2022219	0	1	
İlanla	130	.3266332	.4695721	0	1	
Yakın (akraba)	101	.2556391	.4424828	0	1	
Evde Çalışan Sayısı	400	2.373434	.7112845	0	4	
1 Kişi	32					
2 Kişi	202					
3 Kişi	147					
4 Kişi	18					
Geliri Kulln. Amacı	400	.2807018	.4499062	0	1	
Eşin Ücreti	69	.1733668	.3790406	0	1	
Hane Halkı Geliri						
Hane geliri 1(1000-1500 TL) (Referans Sınıf)	57	.1435768	.3511026	0	1	
Hane geliri 2 (1500-2000 TL)	105	.2638191	.4412571	0	1	
Hane geliri 3(2000-2500 TL)	121	.3040201	.4605701	0	1	
Hane geliri 4 (2500 ve üzeri)	117	.3015075	.4912819	0	1	
Sigorta	400	.9823678	.1317767	0	1	

4.2. Yöntem

Bağımlı değişkenin nümerik değerler (kantitatif) aldığı ekonometrik modellerin yanı sıra, bazı durumlarda bağımlı değişkenin nitelik belirten ve sürekli olmayan değişkenlerden oluştuğu durumlar da uygulamada ortaya çıkabilmektedir.

Örneğin bireyin işgücüne katılım kararının analiz edildiği bir çalışmada, birey ya işgücünde ya da işgücü dışında olacağı için, bağımlı değişken ya “işgücünde” ya da “işgücünde değil” şeklinde sadece iki yönlü değerler alacaktır. Yine diğer bir örnekte, seçmenlerin sadece iki tane siyasi partinin bulunduğu bir seçimde, “evet” ya da “hayır” oyu vermeleri durumunda, seçmenlerin kararı, yine, ikili (*binary* veya *latent*) bir karakter taşıyacaktır.

Normal dağılım; bir X serisinin ortalaması sıfır ve varyansı sabit ise serinin normal dağıldığı ($X \sim N(\mu, \sigma^2)$) varsayımıyla tanımlanır ve bu seriye ait olasılık yoğunluk fonksiyonu (PDF)

$$f(x) = \frac{1}{\sqrt{2\pi\sigma}} e^{-(x-u)^2/2\sigma^2}, \quad -\infty < X < \infty \quad (1)$$

birikimli dağılım fonksiyonu ise

$$\Phi(z) = \int_{-\infty}^z \frac{1}{\sqrt{2\pi}} e^{-\frac{x^2}{2}} dx \quad (2)$$

şeklindedir.

Probit modele göre, bağımlı değişken y 'nin sıfır veya bir değerlerinden birini alması durumunda model aşağıdaki şekilde ifade edilir: (Johnston, Dinardo, 1997: s.49)

$$y_i^* = X_i\beta + \varepsilon_i \quad (3)$$

$$y_i = \begin{cases} 1 & \text{eğer } y_i^* > 0 \\ 0 & \text{eğer } y_i^* = 0 \end{cases} \quad (4)$$

Modele ait hata teriminin de ayrıca $\varepsilon_i \sim N(0, \sigma^2)$ olduğu varsayılmaktadır. Yukarıdaki modelden yola çıkarak probit denklemi açıkça aşağıdaki şekilde ifade etmek mümkündür.

$$\begin{aligned} & \text{prob}(y_i^* > 0) \\ & \text{prob}(X_i\beta + \varepsilon_i > 0) \\ \text{prob}(y_i = 1) &= \text{prob}(\varepsilon_i > -X_i\beta) \quad (5) \\ & \text{prob}\left(\frac{\varepsilon_i}{\sigma} > -X_i \frac{\beta}{\sigma}\right) \end{aligned}$$

(5) nolu denklemde σ simgesi; hata terimin standart sapmasıdır. Denklemde hata terimini standart sapması ile ağırlıklandırmak (ε/σ), hata teriminin sıfır ortalamalı ve sabit varyansa sabit normal dağılımlı olmasını sağlamaktadır. Bu yüzden dolayı probit model, teorik kurgusundan ötürü normal dağılımlı olarak varsayılmıştır. Son tahlilde ise, (5) nolu denklemi kullanarak probit modelin olasılık fonksiyonu (*likelihood function*) elde edilebilir:

$$\begin{aligned} & \text{prob}\left(\frac{\varepsilon_i}{\sigma} > -X_i \frac{\beta}{\sigma}\right) \\ \text{prob}(y_i = 1) &= \text{prob}\left(\frac{\varepsilon_i}{\sigma} < X_i \frac{\beta}{\sigma}\right) \quad (6) \\ & \Phi\left(X_i \frac{\beta}{\sigma}\right) \end{aligned}$$

Sonuç olarak, özetle, y 'nin bir (1) değerini alması durumunda olasılık fonksiyonu

$$\text{prob}(y_i = 1) = \Phi\left(X_i \frac{\beta}{\sigma}\right) \quad (7)$$

ve y 'nin sıfır (0) değerini alma olasılığını ifade eden fonksiyon ise

$$prob(y_i = 0) = 1 - prob(y_i = 1) = 1 - \Phi\left(X_i \frac{\beta}{\sigma}\right) \quad (8)$$

şeklinde türetilmektedir. Probit modelin tahmin işlemi için ise maksimum olabilirlik yöntemi (*maximum likelihood estimator-MLE*) kullanılmaktadır. Bu yöntem modelin parametrelerinin tahmin işleminde, X vektörü veri iken kukla bağımlı değişken Y 'nin olası dağılımına dayandığı için, modelde olası bir değişen varyans sorununu (*heteroskedasticity*) otomatik olarak dikkate almaktadır. (Wooldridge, 2013: s.587) MLE, hata terimine ilişkin dağılım fonksiyonunun ancak doğru bir şekilde belirlendiği durumda tutarlı sonuçlar üretmektedir. Aksi takdirde, modelin genel tutarlılığı için **Pseudo** olasılık teorisine başvurulur (Pseudo R^2 gibi). (Cameron , Trivedi, 2010: s.462)

4.3. Analiz Sonuçları

Veri kısmında da belirtildiği üzere bu çalışmada kadının işgücüne katılımı modellerinde bağımlı değişken; çalışan evli kadın ve çalışan bekâr kadın olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. İlk modelde bağımlı değişken evli kadının çalışıyor olması durumunda 1; çalışmadığı durumda ise 0 değerini almakta iken ikinci modelde ise bekâr kadının çalışması durumunda 1, çalışmaması durumunda ise 0 değerini almaktadır. Bu amaçla, deneysel motivasyon da, bağımsız değişkenler vektöründe yer alan değişkenlerin bu iki bağımlı değişken üzerindeki olası etkileri ayrı ayrı tahmin edilmiş olup sonuçlar aşağıdaki tablolarda sunulmuştur. Çalışan evli kadınların çalışma tercihini etkileyen faktörler, bekâr kadınlar modelindeki değişkenlere “*eşin çalışıyor olması*” ve “*eşin geliri*” değişkenleri eklenerek oluşturulmuştur.

Probit modelde katsayılar doğrudan, bağımsız değişkenlerdeki bir değişimin bağımlı değişkenin *beklenen değeri* üzerindeki etkisi olarak yorumlanamamaktadır. Katsayının işareti, sadece, bağımsız değişken ile olayın gerçekleşme olasılığı arasındaki ilişkinin yönünü gösterir. Bağımsız değişken ise “sıfır” veya “bir” değerlerini aldığı için, katsayılar bağımlı değişkenin özellikle “ $Y=1$ ” değerini alma olasılığına $[P(Y=1|X=x)]$ dair net bir fikir vermemektedir. Dolayısıyla, Probit modelde katsayı yorumlarının yapılabilmesi için bağımsız değişkenlerin ortalamaları değerlendirmeye katılarak marjinal etkiler hesaplanmış ve yorumlar buna göre yapılmıştır. Marjinal etkiler; diğer değişkenler sabit tutulduğunda, açıklayıcı bir değişkende ki bir birimlik değişimin, açıklayıcı değişkende, “ $Y=1$ ” olması durumunda, ne kadarlık bir değişime yol açacağı olasılığını

ölmektedir². Halbuki doğrusal regresyon modellerinde eğim katsayıları, doğrudan, açıklayıcı değişkenlerin (*ceteris paribus*) açıklanan değerleri üzerine olan marjinal etkilerini hesaplamaktadır.

Tablo 5: Probit Model Tahmin Sonuçları (Bağımlı Değişken: Çalışan Evli Kadın)

Çalışan Evli Kadın	Katsayı	Std. Err.	Z	P>z
İlkokul/Ortaokul Mezunu	3.720	2.109	1.76	0.078
Lise Mezunu	3.646	2.102	1.73	0.083
Ön Lisans Mezunu	3.673	2.076	1.77	0.077
Lisans Mezunu	3.979	2.038	1.95	0.051
Lisansüstü Mezunu	4.648	2.150	2.16	0.031
Mülkiyet	0.320	0.440	0.73	0.467
Eş Çalışma	2.586	0.535	4.83	0.000
Yaş 18 24	0.185	0.125	-0.11	0.073
Yaş 25 30	0.523	1.015	0.34	0.734
Yaş 30 35	0.126	1.018	0.98	0.325
İlanla	2.128	0.681	4.63	0.000
Yakın	1.561	0.658	4.50	0.000
evde çalışan sayısı	-0.136	0.314	-0.34	0.730
geliri kullanma	-0.845	0.536	-1.31	0.189
eşin ücreti	0.903	0.541	1.41	0.159
Hane Geliri 2	-1.063	0.057	-1.04	0.015
Hane Geliri3	-1.019	0.802	-1.27	0.204
Hane Geliri 4	-0.434	0.579	-0.75	0.453
Sabit Katsayı	-8.379	2.739	-3.06	0.002
Gözlem Sayısı	400			
LR Ki-kare(21)	165.67 (0.00)			
Pseudo R2	0.732			
Log Likelihood	-30.312			

Tablo 6: Marjinal Etkiler (Bağımlı Değişken: Çalışan Evli Kadın) (Delta-method)

Değişken	Dy/dx	Std. Err.	Z	P>z
İlkokul/Ortaokul Mezunu	.0885192	.0581976	1.52	0.129

$$^2 \frac{\partial P(y_i = 1|x_i)}{\partial x_i} = \frac{\partial E(y_i|x_i)}{\partial x_i} = \varphi(x_i'\beta)\beta$$

Lise Mezunu	.1329057	.0599016	2.22	0.027
Ön Lisans Mezunu	.1351487	.0608554	2.22	0.027
Lisans Mezunu	.1624926	.0606818	2.68	0.008
Lisansüstü Mezunu	.3264741	.0765286	4.27	0.000
Mülkiyet	.0149015	.0226621	0.66	0.511
Eş çalışma	.3460862	.0423999	8.16	0.000
Yaş_18_24	.0114289	.0054853	0.05	0.070
Yaş_25_30	.0529950	.0757262	0.07	0.443
Yaş_30_35	.0108953	.0760581	0.86	0.392
İlanla	.1612867	.0296696	5.44	0.000
Yakın	.1597004	.0291165	5.48	0.000
evde çalışan sayısı	-.010218	.0175986	-0.58	0.562
geliri_kullanma	-.060851	.0259135	-2.35	0.019
eşin ücreti	.066255	.0210682	1.21	0.080
Hane geliri 2	-.011458	.077678	-0.15	0.883
Hane geliri 3	.006721	.0775211	0.09	0.931
Hane geliri 4	.0630147	.0697029	0.90	0.367

Tablo 6’da Evli kadınların işgücüne katılımını engelleyen veya teşvik eden faktörlerin marjinal etkileri sunulmuştur. Kukla değişken tuzağına düşmemek için her bir kategoriden (n-1) adet kategori modele dahil edilmiş, modelde yer almayan kategori ise “*referans sınıf*” olarak dikkate alınmıştır. Elde edilen sonuçlara göre Eğitimle ilgili değişkenler dikkate alındığında, daha yüksek eğitim düzeyine sahip kadınların işgücüne katılma olasılığının okur-yazar olmayan kadınlara kıyasla daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu etkinin Lisansüstü mezunlarda en yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (katsayı değeri = 0.32). Bu sonuçlara göre, *ceteris paribus*, eğitimde ilave bir yıllık artış, evli kadınların işgücüne katılım olasılığını temel eğitim mezunu olan kadınlarda ortalama olarak %8, lise mezunu olanlarda %13, lisans mezunlarında %16,2 ve yüksek lisans mezunlarında ise %32,6 oranında referans gruba göre daha fazla artırmaktadır. Elde edilen sonuçlara bakılarak, Van kent merkezinde işgücüne katılma olasılığının evli kadınların eğitim düzeyi yükseldikçe arttığını söylemek mümkündür. İlkokul/ortaokul mezunu kadınları temsil eden değişkenin katsayısı hariç, diğer tüm eğitim

düzeıyı değişkenlerinin katsayıları, %1 ve %5 önem düzeylerinde istatistikî olarak anlamlı ve pozitif bulunmuştur. Örneğin Lisansüstü değişkeni katsayısını şöyle yorumlamak mümkündür: Kadının eğitim seviyesinin bir düzey (lisanstan → yüksek lisansa) yükselmesi, evli kadının işgücüne katılma olasılığını referans gruba göre ortalama olarak % 32,6 oranında artırmaktadır. Bu sonuçlar, Türkiye örneğinde eğitimin kadınların işgücüne katılımının önemli bir belirleyeni olduğu bulgusuna ulaşan diğer çalışmalarla da tutarlıdır (örneğin bkz. Özer ve Biçerli, 2004; Dayıoğlu ve Kırdar, 2010; Kılıç ve Öztürk, 2014). Bu sonuçlara ilaveten, ilkokul/ortaokul ve lise mezunu evli kadınların da işgücüne katılım konusunda istekli olması bu kadınların büyük ölçüde düşük gelir grubuna ait olma olasılığı ile açıklanabilir.

Evin mülkiyetinin kişiye ait olması değişkeninin katsayısının *beklentiye uygun olarak* pozitif olması, evli kadınların kiracı konumundaki evli kadınlara kıyasla işgücüne katılımını olumlu etkilediği anlamına gelmektedir. Fakat katsayısının istatistikî olarak anlamsız olması bu argümanı yeterince desteklememektedir.

Hanede eşin çalışıyor olması kadınında işgücüne dâhil olma olasılığını olumlu etkilemektedir (katsayı pozitif ve %1 düzeyinde anlamlı). Bu sonuç, belki, kent yaşamının getirdiği maddi zorlukları eşle birlikte göğüsleyebilmek için, kadının da çalışma gerekliliğini ortaya çıkarmış olabilir.

Evli kadının işgücüne katılımını belirleyen yaş değişkenlerinin yorumlarına gelince, genellikle kadınların yaşları artınca çalışma taleplerinin arttığı, fakat 30'lu yaşlardan sonra işgücüne katılım taleplerinin düştüğü görölmektedir. Ancak, çalışmada sadece temel yaş grubunu temsil eden 18-24 yaş grubu değişkeninin katsayısı istatistikî anlamlılığa sahiptir (%10 düzeyinde- prob = 0.07). Bu sonuca dayanarak; evli kadınların özellikle 18-24 yaş grubunda olmaları, muhtemelen ileri dönemler için tasarruf sağlamak, çocuk büyütmek veya konut/taşıt satın almak saikiyle çalışma taleplerini, diğer faktörlerin etkisi sabit tutulmuşken, referans sınıf 40 yaş üstü evli kadınlara göre %1,1 oranında daha fazla artırmaktadır. Diğer taraftan işgücüne katılım olasılığının görece en fazla 25-30 yaş grubunda yer alan kadınlarda olduğu görölmektedir. Bu katsayının işareti her ne kadar *apriori* olarak beklentilere uygun çıkmış olsa da, katsayının istatistiki anlamsızlığı, bu katsayının referans (baz veya temel) sınıf katsayısından istatistiki olarak farklı olmadığına işaret etmektedir. Bu yaş grubundaki katılımın görece en fazla olması, kadınların daha önceki yıllarda büyük ihtimalle eğitim hayatında oldukları ve ancak eğitim hayatlarını noktaladıktan belli bir süre sonra

(evlilik, iş aramakla geçen zaman gibi) çalışma hayatına atılabildikleri şeklinde yorumlanabilir.

Evli kadınların işi nasıl bulduklarını ortaya koyan her iki değişkenin katsayısı pozitif ve anlamlı bulunmuştur. Buna göre Van kent merkezinde evli kadın bireyler işe yerleşirken sınavdan daha ziyade, ilan ve yakın akraba mekanizmalarına başvurumaktadırlar. Buna göre ilanla ve akraba aracılığıyla işe yerleşme, evli kadınların işgücüne katılım olasılığını sınavla yerleştirmeye göre, ortalama olarak sırasıyla, % 16 ve %15 oranlarında artırmaktadır. Bu durum belki de kadınların sınav sisteminin objektifliğine güvenmedikleri veya sınav sisteminin etkin olmaması gibi faktörlerden kaynaklanmış olabilir.

Evde çalışan birey sayısındaki bir birimlik artış (eşin yanında diğer aile bireylerinde çalışması), kadının çalışma olasılığını azaltmaktadır (%10). Katsayının istatistikî anlamsızlığı dikkate alınmadığında, bu sonuç aslında Van kent merkezindeki kadınlar için beklenen bir durumdur: Şöyle ki; hanede çalışan sayısının artması kadının omuzlarındaki bireysel maddi yükü hafifletebilmekte bu ise kadının boş zaman talebini (ev işleri, çocuk bakımı gibi) artırmaktadır.

Tıpkı eşin çalışıyor olmasının yaptığı etki gibi eşin ücretinin artması da kadının çalışmasını olumlu etkilemektedir (katsayı pozitif ve %10 düzeyinde anlamlı). Fakat bu sonuç, apriori olarak, çalışmanın beklentisiyle ters orantılıdır. Çünkü eşin ücret düzeyinin artmasının, belli bir oranda maddi bir refah sağlayarak kadının boş zaman talebinin artmasına yol açacağı şeklinde düşünülebilir.

Aylık hane halkı geliri grubuna ait tüm değişkenlerin katsayıları istatistikî olarak anlamsız bulunmuştur. Bu durum her ne kadar yorumu zorlaştırsa da, sadece katsayılarının işaretleri dikkate alındığında şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır: Hanenin toplam geliri 1500-2000 TL iken, hane geliri 1500 TL'nin altında bulunan gruba kıyasla evli kadının çalışma olasılığı azalırken, gelirin 2000 TL'nin üzerine çıkması durumunda ise çalışma olasılığı artmaktadır. Ancak, zaten katsayıların istatistikî olarak anlamsız olması da dikkate alındığında, bu sonuçların ampirik beklentilerle örtüşmediği varsayılmaktadır. Deneklerin hane gelirlerini beyan etme konusundaki çekinceleri gelir değişkenleri katsayılarının sağlıklı olarak tahmin edilmesini güçleştirmiş olabilir.

Tablo 7: Probit Model Tahmin Sonuçları (Bağımlı Değişken: Çalışan Bekâr Kadın)

Çalışan Bekar Kadın	Katsayı	Std. Err.	Z	P>z
İlkokul/Ortaokul Mezunu	-0.0384995	.4870343	-0.08	0.937
Lise Mezunu	0.0384995	.1703432	-0.08	0.562
Ön Lisans Mezunu	-0.1570812	.3441117	-0.46	0.648
Lisans Mezunu	0.4648934	.144253	-1.15	0.077
Lisansüstü Mezunu	1.399527	.6946158	-2.01	0.044
Mülkiyet	.1905628	.2652189	0.72	0.472
Yaş 18 24	1.307027	.942748	1.39	0.166
Yaş 25 30	.7432403	.9348001	0.80	0.427
Yaş 30 35	.8938934	.9743172	0.92	0.359
İlanla	3.81741	.425522	8.97	0.000
Yakın	3.408633	.3792263	8.99	0.000
evde çalışan sayısı	.2160320	.2046727	1.01	0.314
geliri kullanma	-.0725084	.3214939	-0.23	0.822
Hane Geliri 2	-.7514713	.4451911	-1.91	0.056
Hane Geliri 3	-.4619272	.3672676	-1.53	0.126
Hane Geliri 4	-.5438245	.3577645	-1.80	0.072
Sabit Katsayı	-2.768342	1.065557	-2.69	0.007
Gözlem Sayısı	400			
LR Ki-kare(21)	425.67 (0.000)			
Pseudo R2	0.7860			
Log Likelihood	-57.938			

Son olarak, Tablo 7 ve 8’de bu kez, işgücünde olan bekar kadınların işgücüne katılımını zorlaştıran veya teşvik eden unsurların Probit model tahmin sonuçları ve marjinal etkileri gösterilmiştir. Marjinal etkilerin hesaplandığı Tablo 8’de eğitim ile ilgili değişkenlerin katsayılarına bakıldığında, sadece lisansüstü eğitim düzeyine sahip olan kadınların işgücüne katılım oranı pozitif (0.673) ve istatistikî olarak anlamlı bulunmuştur (%5’te). Diğer değişkenlerinden ise ilkokul/ortaokul mezunu ile önlisans mezunu katsayıları negatif, lise mezunu ile lisans mezunu katsayıları pozitif bulunurken hiçbiri istatistikî anlamlılığa sahip değildir.

Tablo 8: Marjinal Etkiler (Bağ. Değ.: Çalışan Bekar Kadın) (Delta-Yöntemi)

dy/dx	Katsayı	Std. Err.	Z	P>z
İlkokul/Ortaokul Mezunu	- .1330331	.3180588	-0.42	0.676
Lise Mezunu	.0123383	.1820471	-0.08	0.937
Ön Lisans Mezunu	- .0587461	.1287443	-0.46	0.648
Lisans Mezunu	.1738634	.1281484	-1.36	0.175
Lisansüstü Mezunu	0.673215	.2592842	-2.02	0.044
Mülkiyet	.0712677	.0993682	0.72	0.473
Yaş_18_24	0.587509	.3513752	1.39	0.064
Yaş_25_30	0.376526	.3489222	0.80	0.426
Yaş_30_35	0.322104	.3634652	0.92	0.358
İlanla	1.827736	.1569093	9.10	0.000
Yakın	1.274779	.1337782	9.53	0.000
evde_çalışan_sayısı	.0770617	.0769266	1.00	0.316
geliri_kullanma	- .0271171	.1199837	-0.23	0.821
Hane geliri 2	- .2183578	.1659286	-1.92	0.055
Hane geliri 3	- .2301123	.1374332	-1.53	0.126
Hane geliri 4	- .2564581	.1346512	-1.79	0.074

Tıpkı işgücünde olan evli kadınlarda olduğu gibi, işgücüne katılma olasılığının bekâr kadınların eğitim düzeyi yükseldikçe genel olarak arttığı sonucuna ulaşılabılır. Zira diğer değişkenlerin katsayılarının negatif çıkması muhtemelen anket formlarının bira özensiz doldurulmasından kaynaklanmış olabilir. Kişinin evin mülkiyetine sahip olması bekâr kadınının işgücüne katılım olasılığını olumlu etkilediğini göstermektedir. Ancak olasılık (prop) değerinin anlamsız olması bu yöndeki bulguyu tam anlamıyla doğrulayamamaktadır.

Bekâr kadının işgücüne katılımını belirleyen yaş faktörlerine bakıldığında, genel olarak kadınların yaşları arttıkça çalışma taleplerinin arttığı, bu etkininin özellikle 18-24 yaş grubunda referans sınıfa göre tüm yaş grupları arasından nispeten daha yüksek olduğu (istatistikî olarak anlamlı) bulgusuna ulaşılmıştır. Öte yandan diğer yaş gruplarının katsayıları istatistikî olarak anlamsız çıkmıştır.

Bekâr kadınların işgücüne nasıl girdiklerini gösteren değişkenlerin tamamının katsayısı pozitif ve %1 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Tablo 6'ya göre kıyaslama yapıldığında, bekâr kadınların işgücüne ilanla katılımının marjinal etkisi evli kadınlara göre yaklaşık 0,2 puan daha yüksektir. Bu eğilimin altında, Van'da evli kadınların işgücünde yer almasının eşleri tarafından sınırlandırılmış olması yatabilir. Hatta evli kadınların eşleri tarafından özel sektörde çalışmalarına karşı olmaları, Van ilinde rastlanan önemli bir gözlemdir. Şüphesiz bunun altında yatan örfi ve dini faktörleri dikkate almak gerekir. Bundan dolayı Van'da çalışan bekâr kadın sayısı oransal olarak evli kadınlardan daha fazladır. Tabi buna eşin çalışıyor olması, çocuk bakımı gibi diğer önemli unsurları da katmak gerekiyor.

Hane halkı değişkenlerine bakıldığında, tüm katsayıların işaretinin negatif bulunurken, hane 2 ve hane 4 değişkenlerinin katsayıları istatistikî olarak %10 düzeyinde anlamlılığa sahiptir. Hane 2 değişkeni ise istatistikî olarak anlamsızdır. Bu sonuçlara dayanarak, hanenin geliri arttığında bekâr kadınların işgücüne katılımının azaldığı şeklinde bir yorum ortaya çıkmaktadır.

Evde çalışan sayısı değişkeni katsayısının istatistikî anlamsızlığı bir kenara bırakılırsa, hanede çalışan birey sayısındaki bir kişilik artış, bekâr kadınların çalışma olasılığını ortalama % 7,7 oranında etkilemekte ve işgücüne katılma olasılığını arttırmaktadır. Katsayının istatistikî anlamsızlığı yorumu güçleştirmektedir. Diğer taraftan bu sonuç, yukarıda bahsi geçen hane halkı gelirindeki artışın bekâr kadının işgücüne katılımını azalttığı yönündeki sonuç ile de zıtlık teşkil etmektedir.

5. Sonuç

Çalışmanın amacı, Van kent merkezinde kadınların işgücüne katılımını belirleyen bir dizi demografik ve ekonomik faktörlerin hem teorik hem de ampirik bulgulara dayanarak açıklamaktır. Bu çerçevede öncelikle Türkiye'de kadınların işgücüne katılımı tarihsel süreçten bugüne dünya ile karşılaştırmalı olarak sunulmuş ve izleyen bölümde genel olarak kadınların işgücüne katılımı konusunda yapılan ampirik çalışmaların sonuçları ortaya konulmuştur. Son olarak çalışma, ankette elde edilen verileri, yöntemi ve analize ilişkin tahmin sonuçlarını mantıksal bir akış içerisinde sunmaktadır.

Çalışmanın izlediği yöneme gelince, Van kent merkezinde ikamet eden işgücünde olmayan (çalışmayan) ve işgücünde olan (çalışan) evli ve bekâr kadınlara yüz yüze görüşme yoluyla yaklaşık 30 sorudan oluşan bir anket yapılmıştır. Başlangıçta 1000 anket

yapılması tasarlanmış fakat ön incelemeden sonra örnekleme anket yapmanın zor olacağı (merkez mahallelerde bilgi toplamanın zorluğu, ankete ve anketöre olumsuz bakış açısı gibi nedenler) düşünülmüş ve alana inildiğinde anket sayısı 600'e düşürülmüştür. Fakat kendisiyle görüşülmesine rağmen anketi cevapsız bırakan kadın bireylerden dolayı, son tahlilde analiz için belirlenen nihai gözlem sayısı 400'e düşürülmüştür. Sonuç olarak bu çalışmanın örnekleme; kurumsal olmayan, kentsel alanlarda yaşayan ve tarım dışı çalışan nüfus içinde yer alan 18-64 yaş arası kadınları kapsamaktadır. Çalışmada; medeni durum, yaş, eğitim, hane halkı geliri gibi önemli değişkenler, açıklayıcı değişkenler olarak modele dâhil edilmişlerdir. Uygulamada, dağılım fonksiyonunun normal dağılımlı olarak varsayması, değişen varyans sorununu dikkate alması ve daha pratik sonuçlar üretmesinden dolayı, ekonometrik yöntem olarak Probit modelin kullanılması uygun görülmüştür.

Analiz sonuçları Van ilinde çalışan evli ve bekâr kadınlar açısından değerlendirildiğinde; eğitim, medeni durum ve hane geliri kadınların işgücüne katılımını etkileyen en önemli faktörlerdir. Özellikle kadınların eğitim düzeyinin düşük olması işgücüne katılımı önünde önemli bir engel oluşturmaktadır. Modelin marjinal etkileri, işgücüne katılma olasılığının evli ve bekar kadınların eğitim düzeyi yükseldikçe arttığını göstermektedir. Öte yandan hem evli hem de bekâr kadınların işgücüne katılımını belirleyen yaş faktörlerine bakıldığında, genellikle kadınların yaşları artınca çalışma taleplerinin arttığı, ancak bu durumun 40'lı yaşlardan sonra işgücüne katılım konusunda tersine döndüğü görülmektedir. Bu çalışma ile elde edilen bulgular diğer iller için yapılan çalışmalarda elde edilen bulgularla paralellik arz etmektedir.

Sonuç olarak, Özellikle Van'da çocuk yaşta evliliğin olması kadının eğitimden uzak kalmasına yol açtığı gibi işgücüne katılımını da düşürmektedir. Bu durumun önüne geçmek için çocuk yardımlarının artırılması ve eğitimin teşvik edilmesi gibi değişikliklerin yapılması kadınların işgücüne katılımını arttıracaktır. Yani çalışma çağında olanları ve özellikle de kadınların işgücüne katılımlarını arttırmak için kalkınma hedefleri kapsamında işgücünün eğitim düzeyinin yükseltilmesi, aktif işgücü piyasası politikaları ile istihdam alanının genişletilmesi ve işgücü piyasasına erişimi kolaylaştıran politikaların geliştirilerek uygulamaya konulması büyük önem arz edecektir. Çünkü kadın sorunları bir insan hakkı sorunudur. Bu yüzden bütün insanları ilgilendirmelidir.

Kaynakça

- Aytaç, G., M. T. (2010). *Kadın İşgücü ve Kadının İşgücüne Katılımı: Kriz Dönemlerinde Kadın İstihdamı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bozkaya, G. (2013). Kadınların İşgücüne Katılımını Belirleyen Faktörler: Türkiye Üzerine Bir Analiz. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5), 77.
- Cameron, A.C., Trivedi, P. (2010). *Microeconometric Using Stata*, Stata Press .
- Can, T. (2010). *Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılımı ve Kadın İstihdamı Konusunda Yaşanan Sorunlar: Kahramanmaraş’ta Tekstil Sektöründe Bir Uygulama*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.) Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Çatalbaş, G.K. (2015). Kadınların İşgücüne Katılımını Belirleyen Faktörlerin Belirlenmesi: Panel Veri Yaklaşımı. *KAÜ İİBF Dergisi*, 6(10), 260-261.
- Dingec, E. (2010). *Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları*. *History Studies*, 2(1), 14.
- Burtan, D. B., Korkusuz M.R ve, Çelik M.Y. (2011). Diyarbakır İlinde Özel Sektör Bünyesinde Kadın İstihdamının Analizi, *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 13(2), 6.
- İnce, M. (2010). *Kadın İstihdamı ve Kadın İşgücüne Olan Talep: Türkiye Örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- İzgi, B.B. ve Akdeniz, S. (2011). *Kadın İstihdamı Sorunsalı Nereden Doğuyor?*, Paper presented at Econ Anadolu 2011: Anadolu International Conference in Economics II , 10.
- Johnston, J. ve Dinardo, J. (1997). *Econometric Methods*. New York: McGraw-Hill.
- Kasa, H. ve Alptekin, V. (2015). Türkiye’de Kadın İşgücünün Büyümeye Etkisi. *Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 18(1), 10.
- Karabıyık, İ. (2012). Türkiye’de Çalışma Hayatında Kadın İstihdamı. *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 32(1), 236
- Karataş, A. (2006). *Türkiye’de Kadın İşgücünün Durumu: Denizli Tekstil Sektöründe Kadın İşgücü Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

- Kızılgöl, Ö.A. (2012). Kadınların İşgücüne Katılımının Belirleyicileri: Ekonometrik Bir Analiz, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 13(1), 91.
- Kocacık, F. ve Gökkaya, V.B. (2005). *Türkiye'de Çalışan Kadınlar ve Sorunları*. Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi, 6 (1), 201.
- Kocacık, F. ve Ayan, S. (2011). Türkiye’de Tekstil Alanında Çalışan Kadınlar ve Sorunları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 465.
- Korkmaz, A. ve Korkut , G. (2012). Türkiye'de Kadının İşgücüne Katılımının Belirleyicileri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü İİBF Dergisi*, , 17(1), 29.
- Özer, M. ve Biçerli, K.(2004). Türkiye'de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 2.
- Sevinç, H., Bozkurt, E. ve Eroğlu S. D. (2016). Ekonomik Büyümede Kadın İstihdamının Rolü? Yakınsama Temelli Kanıtlar. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 17 (1), 57-69.
- Wooldridge, J. (2013). *Introductory Econometrics: A Modern Approach*. Mason, OH: South-Western.